

Ritka és ismeretlen barlangi leírások a Herman Ottó Múzeum könyvtárában

A *Borsod—Miskolci Múzeum*, majd jogutódja, a *Herman Ottó Múzeum* mindig a magyar őskőkor- és barlangkutatás helyi fellegvára volt, ahol számos igen értékes tárgyi és írásos emlék halmozódott fel. A könyvtár az 1850 előtt kiadott könyveket külön kezeli, mint régiségeket, s ezek között számos, a barlangtan számára ismeretlen közlés, valamint ismert, de ritka könyv akad. A közismert ritka alapmunkák között szerepel *Johann Matthias Korabinsky* 1786-ban kiadott lexikonja, amelyben utalás történik az aggteleki barlangban járt két ángélusra.¹ *Ladislauș Bartholomaides* Gömör vármegyéről 1806—1808-ban megjelent monográfiája ma is alapmunka az aggteleki barlang kutatásánál.² A könyvtárban megtalálható *Vályi András* 1796-os „Magyar Országnak leírása”, *Ludovico Nagy* 1828-as *Notitiae*-ja, valamint *Fényes Elek* „Magyarország leírása” 1847-ből.³

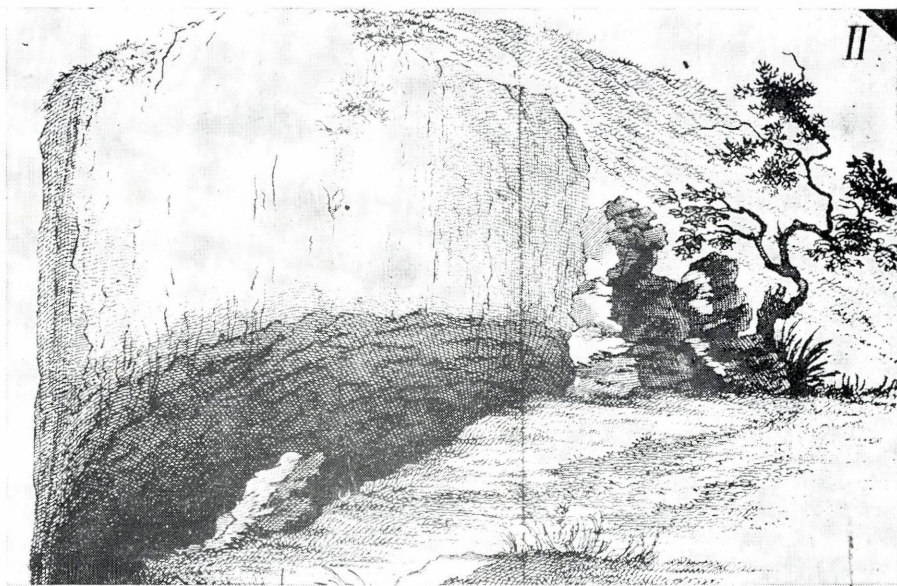
A helytörténeti adattárból már régebben feldolgozásra és közlésre került *Nagymihályi Kis Dániel* jósvafői pap (1784—1838), valamint *Szücs Sámuel* (1819—1889) és *Szücs Miklós* kéziratot naplója, amelyekben eddig ismeretlen leírásokat talált *Kilián István*, a szilicei jégbarlangról, az aggteleki Baradláról, valamint a lillafüredi „csepegő-kő barlangról”.⁴

Teleki Domonkos (1796)

Gróf Teleki Domonkos (1773—1798) utazásai nyomán írt „Egynehány hazai utazások” leírása Tóth és Horváth országoknak rövid esmertetésével egygyütt” c. könyve először ismertette meg magyar nyelven a XVIII. szd. végének Magyarországot. A Bécsben 1796-ban megjelent magyar nyelvű könyvet⁵ *Ladislauș v. Németh* fordította németre, így 1805-ben Pesten is megjelent.⁶ Ebből idézzük:

„P. 33. Más napra kelve Fő Szolga Biró G. Urral egygyütt el mentünk Lóháton Szilitzére egy Torna Vármegyei Helységbe, hogy a’ nevezetes Szilitzei Barlangot meg tekintük, a’ szekeret pedig Aggtelekre küldettük, a’ hova szándékunk volt estvére menni.

Szilitzére három óra alatt el jutván azonnal a’ falutól mintegy fél órányira lévő Barlanghoz mentünk gyalog, egy néhány helységbeliektől kísértetve. A’ Szilitzei Barlang egy, a’ Természetnek tsudállásra méltó Munkái közzül. Egy Hegy oldalában fekszik, nagy magasságú, mintegy 15 ölnyire emelkedett, fél hold formára álló Kőszikláknak allyában. — A’ beléje való menetel tágos, és nyoltz ölnyire lehet nyílását vetni. tsapanyolag megyen ugyan, de nem meredek, és nem alkalmatlan. A Kősziklák, mellyekben a’ Barlang olyan formában ötlük szembe mint azt az ide ra-

1. kép. A szilicei barlang bejáratának képe Teleki Domonkos könyvében

gasztott Rajzolatoknak elsője mutatja —: belőlről pedig félbe hasítva, 's oldallról nézve, olyan, a' mint a' második Rajzolatban szemléltetik (1. kép.).

Ezen Barlangnak egész földje, mellyen az ember jár menedékes és lejtős mind a' lek alsobb részéig: itt a' Barlang' leg alsobb részében a' Kőszikláknak éppen töviben nyílik egy Lyuk egy mélyebb Barlangba, mellyen tsak kötelenn lehet le ereszkedni, de nem menni, mind meredeksége mind a' Jég miatt. Az is pedig, millyen, és mitsoda ki terjedésű, és mélységű lehet, a' nem tudatik, mivel azt senki még eddig meg nem vi'sgálta; jóllehet benne már egy néhány Emberek voltak: de ezek szerencsétlenségből estenek beléje, mivel a' nagy Barlangban Jeget vágván, bé sikamlottanak a' már meg irt lyukonn a' mélyebb barlangba, és ekkor tovább azonn helynél, mint a' meddig estenek vala, nem visgálódtanak.

A' Nap világ a' Barlangnak leg alsóbb feléig, sőt a' mélyebb barlangba is egy darabig el hat; azért is soha setét nintsen, a' mellyet a' Barlangnak tágos nyílása, és a' Kőszikláknak egyenesen való fel-emelkedése okoz. Hogy pedig a' Barlangnak természeti nevezetességeiről szolltak: ebben Nyárban hideg és Jég vagyon, Télben pedig mérséklet Aer, és semmi fagy nintsen. A' Kősziklákból ki tsepegő víz mihellyt melegebb napok kezdenek lenni fagygyá leszsz, és mentől hévebb vagyon annál nagyobb és több Jég-tapokat formál.

De nem tsak a felső boltozat, hanem a' Barlang' födele is néha még a' nyilástól fogva Jéggel vagyon egészen fedve: — mert a' Barlangba befolyó esső víz, vagy a' Kősziklákból a' földre le tsepegett víz, meleg napokban mindjárt Jéggé lészen; olly teli vagyon pedig néha Jéggel, hogy az ember hanemha a' Jégben vágott gráditsokann, könnyen beléje nem mehet, és tsak a' nyílásnál kénytelenítettik a' Barlangot szemlélni — Télnek idejében sok Állatok, kik a' hideget nem szenvedhetik ebbe a' Barlangba vészik magokat. Találhatni ekkor benne számtalan sok Legyeket,

és Szunyogokat, sereg Denevéreket és Baglyakat; hasonlóképpen Rokákat, és Nyulakat, kik ezt a' Lakást tavasszal mind oda hagyják.

A' Barlang nyílásához közelítvén az ember hivesített szellőt érez, de bé indulván és bellycbb menvén, mindég hidegebb Aerbe jön, mely mentől bellyebb megye az ember, annál hidegebb; bajos volna meleg köntös nélkül sokáig ki állani. Az én itt létemben ködös idő lévén, én egész a' d-vel jegyzett környékiig mehettem bé; tsak imitt amott lévén addig Jég; de ezentul már a' Barlang alsobb része el volt fedve fényes Jéggel — A' Kősziklákon is ekkor kevés Jég tsapokat szemléltem.

A' hideg ebbe a' Barlangba főképpen a' töviben lévő barlangból jön; de mi okozza azt ott is, nem tudom. Valóban különös dolog, az ebben a' Barlangban lévő Áernek, a' külsővel való olly nagy ellenkezősége! Méltó volna hogy ezen természeti különös Jelentés természet vizsgáló szemekkel meg-tekintetnék.

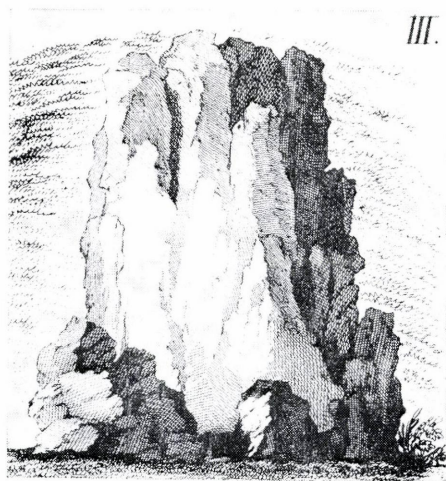
A' Barlang meg-nézéséből vissza jöven, a' Szilizei Papnál ebédeltünk azután pedig mindjárt Lóra ülven, el-indultunk Aggtelekre. Három órányira menés után az Aggteleki Barlanghoz érvén, itt meg állapodtunk, és Lovunkról le szállottunk. Bé küldettünk azonnal a' közel lévő faluba Lovainkat, és izentünk, hogy a' Faluból vezető és más Emberek jönnének világgal, kikkel a' Barlangba mehetnének — Kevés idő tölt belé, hogy ezek el jöttek. Mind egygyütt lévén tehát fáklyát és fenyőfa világot gyújtatván a' Barlangba mé indultunk. Bé menvén a' Barlangnak kitsiny és törpe nyílásán, egy darabig tsapanyolag ereszkedvén, egy nagy üregbe jöttünk: — azután — több más üregbe is jutottunk; ezek valamint az első, nagyok, sőt nagyobbak, és oldalaik 's magos boltozattyaik mind Kősziklából állanak. Ezen Üregek Tsepegő-kövel telylyesek, melyly mind a' Kő sziklát, sok helyen egészszen bé borittya, mind nagy és kisebb tsapokat és mindenféle formájú 's nagyságu kő-darabokat és figurákat formál. — Így lát az ember a' Képzelésnek tsak kevés segítségével az Üregekben nagy kerek Ampitheátrumokat. Templomokat, Portálakat, Oszlopos Szalákat, álló Képeket, Oszlopokat, Pyramisokat; a' Tsepegő-kövek ennyi sok ábrázatokat tsinálván. Ezen Üregeknek egyikében folyó patakra, és másban álló vízre találtunk, melyyekenn egy néhányszor által kellett mennünk; egy jó forrásra is akadtunk, melyből ittunk.

Az Üregeknek egy mással, közösülések szoross Járások által vagy, hol egyenes, hol pedig fel-felé vagy le-felé menő kősziklás darabas utakon, a' Járások néhol igen törpék és szorossak úgy annyira, hogy hajolva, négy kézlábonn mászva is, és hason tsuszva kellett bé menni: néhol egyik Üregből a' másikba egyenesenn kell le felé botsátkozni, a' Kőszikla darabokon. El-jártunk mintegy 12 Üregeket, de a' Szorossab által mentelü Üregekbe menvén, fő Szolga Biro G. Urat másod magával hátra hagytuk, mivel ő Kelme sokkal testesebb lévén nállunknál, nagy bajjal mehetett volna. Abban az Üregben melyben leg utollyára mentünk, egy kis Tsepegő-kő Oszlopnak a' tetejére egy kis papiros tsédulát tettünk, melyre nevünket és a' Barlangban járásunknak napját fel jegyeztük, éseteun papirossat, egy darab Tsepegő-kövel hogy le ne essék meg nyomtattuk.

Innen vissza térvén és magunkat hátra hagyott G. Urammal egyesítvén, azon utonn, melyen a' Barlangba jöttünk vala, a' Barlangból ki mentünk, minekutánna benne 3. óráig jártunk volna. Ez a' Barlang

még sokkal meszszebb mégyen mint a' meddig tudatik, és senki még végít, vagy más helyen valo ki jövetelét nem tudja; tsak addig is a' meddig tudatik, két Mért földnél tovább el tart, sok tekervényes utak és sok Üregek vagynak benne, mellyekbe még a' Vezető sem járt és járni sem mért, félvén a' ki jövetelnek bajos voltáról. Annaira is a' mennyire mi jártunk veszedelmes volna jó Vezető 's elegendő világ nélkül menni; mert a' Járások sokfélék, és könnyen el lehet tévedni, sőt olyan helyekre is juthatna az ember, mellyekből a' leg járatosabb Vezető is nem tudna ki jönni, mivel még benne soha sem járt. Hogy azért az ember bátorsággal mehessen a' Barlangba, meg kívántatik, hogy jó Vezetője legyen a' ki már sok Embereket vezetett, és hogy fákllya-vagy más világról elegendőképpen gondoskodják. Mivel pedig a' világ néha ki aludhatik, és meg sem gyujtathatik: szükség, hogy a' ki a' Barlangba megyen a' Hellységbe adja hirrre másoknak is menetelét; hogy ha sokára ki nem jönne, keresésére mennyenek.

Az Áer ebben a Barlangban hives és nedves, de nem hideg, a' nedvesség a' Kösziklákból ki szívárgo és le tsepegő vízből, és a' Barlangban levő folyó, s' álló vizekből ered. Még azt jegyzem meg felőle hogy sok Ember Koponyák találtatnak benne. Azt mondják hogy a' régi vilon-gások alatt sok Emberek ide rejtven magokat az Ellenség a' Barlang lyukánál nagy tüzet tsinált, mellynek sokáig tartó füstje miatt a' benn lévőek el vesztenek; sehol sem lévén a' Barlangnak semmi szelelő lyuka vagy más bé és ki menetele. Említésre méltó végtére az: hogy ezen Barlangban két szekér vágásnak nyoma látszik, melly egy Üregenn egészen keresztül mégyen, és senki sem képzelheti a' Barlangnak kitsiny nyilásához képest, miképpen jöhetett volna oda bé Szekér vagy Igás Marha, és miért kellett volna a' Barlangban Szekérrel járni. A' Barlangnak formájához képest nehezen is lehetne ezt meg magyarázni, ugyan tsak erről most egy vagy más módon vélekedni nem tzelöm. Külső ki nézése az Aggteleki Barlangnak, bé menetelénél ilyen forma, mint azt az ide rekesztett Rajzolat mutatja (2. kép).

2. kép. Az aggteleki cseppkőbarlang bejáratának rajza 1796-ból

A' Barlangból fákllya világgal a' faluba térvén itt a' fogadoba bé szállottunk; 's ugyan ott meg háltunk; más nap reggel pedig Aggtelekről el indultunk Losontz felé."

„P. 87. A' Soós mezőről a' Búdös Hegyre mentünk fel; jó darab ideig kell menni, és sokat kell hágni ezen az erdős Hegyen, a' mig az ember a' Búdös Lyukakhoz ér. Az első Lyuktól meszszeke a' második, ehez valamivel közelebb a' harmadik búdös lyuk fekszik; mind egygyik nagy Kő-Szikláknak tövében. — Már közeledvén az ember a' nehéz szagot érezni kezdi, a' Lyukhoz érvén pedig ez a' szag majd el szenvedhetetlen. — A' Búdös kö a' Lyukban a' Kősziklákat egészen hártya módjára bé vonja. — ugy hogy azok kívülről sárgáknak látszanak. — Az első Lyuknak ajtójához könnyen el mehetsz, és bé-menvén egyebet egy Lyuknál, mely szélleben is hosszában is négy öt lépésnél, magosságban pedig két ölnél nem több, és Búdöskével bé vont Kő-szikláknál, nem látsz, de sokáig itt ki-nem álhatod, mert lélekzetet venni ártalmas sőt halálos is. Ha ezen Lyukban valamint a' többiben is a' Nap bé-süt, ugy olyan mintha belől tsupa tűz volna. — A' második Lyuk ehez hasonló, a' harmadik mindeniknél nagyobb, és a' belölle kigőzölgő szag erősebb és olyan nehezen szenvedhető, hogy a' Lyuk 'nyílásánál-is alig lehet állani. A' Búdös hegynek második oldalán hasonló Búdös köves Lyukak vagynak. Ezek közt a' leg nagyobbat Gyilkosnak nevezik, mivel egy Ember, a' ki belé ment, ott vesztette hirtelen életét. — Ennek a' gőzölgéseit a' többi felett oly erősnek lenni mondják, hogy az ott el-repülő Madarak-is anak szagától meg ölettetnek; a' mint hogy is ilyen dögölt Madarakat annak nyílása előtt sokakat találtak. Most azomban ennek a' nyílásánál a' felette lévő Kősziklák le szakadoztak, a' melyet egy Menyő tsapásnak ereje okozott. — A' Szem fájdalemak ellen hasznosnak tartatik ezekben a' búdösköves Lyukakba való bé-menetel, azért is gyakran mennek beléje a' Vidékbeli Emberek; szükség azomban, nagy vigyázást tartani, és a' mint előbb-is említettem lélekzetet nem venni, Fichtel ama tudós Erdélyi Mineralógus és volt Thésauriális Tanácsos. a' maga Erdély Országi Minerális Historiájában bőven és egy Természet Vi'sgálonak módja szerint írja-le az egész Búdös-hegyet. Az ő nyomoson elő adott vélekedése szerint az egész Búdös Hegy valaha egy Vulcanus-volt, és a' Búdösköves Lyukok, mind meg annyi Tűz okádó nyílások voltak, a' mellyek, vagy az okadás által fel-vettetett, vagy az azután idővel bé vagy le szakadott Kő-sziklák által bédugattak. Ezt az is láttatik bizonyítani hogy Fichtel Urnak tapasztalása szerint, az egygyik nagy Búdösköves Lyuknak (mellyet a' mint említettem a' Menyő kö nem régen öszve rontotta) a' földje, melyen az ember állott, ingadozónak lenni találtatott, és ugyan azért az alatta lévő üregeket gyanittatta. — A' Kősziklákat a' Lyukak körül meg vizsgálván, azokat Tufkönek nevezvén, egy oly Kő-nek lenni találta, a' mely Vulcanusi Lávából vagy Tűz okádó Hegyi Hamuból, az elsőnek 's hónak hozzá járulásával a' nap melegítől öszve tömetett, vagy mintegy öszve főtetett. Ez a' Kő fehér vagy szürke, vagy veresses fejr, kisebb darabjaiban hangot ád, a' vizet lassan beszívja néha porus-os, száradt és könnyű, a' Németül ugy nevezett Tuf Kőhöz leg többet üt. Ezek a' Kősziklák és szerte szélyel el-hányt Kődarabok hasonloak azokhoz a' Kő-nemekhez a' mellyek a' Vesuvius Hegyen találtak, és annyival inkább bizonyí-

tanak arról hogy Tüz okádó Hegyből vetettek-ki. — Fichtel Urnak meg jegyzése szerint a' Búdós-hegy a maga leg utolsó okadásában, Salak avagy Tajték Követ vetett ki. Ugyan-is az egygyik Üreg vagy Lyuk alatt az egész föld színét olyan Kő-nemmel elborítva találta a' Vi'sgálódó Ur."

Ennyiben írja le korának egyik legolvasottabb könyvében Teleki Domonkos a szilicei jégbarlangban, az aggteleki Baradlában és a torjai Búdós-barlangban tett látogatását, amely az akkori szokásokat és a tudomány felfogását teljes hitelességében mutatja be.

Baróti Szabó Dávid: Kisded Szó-Tár (1792)

A Kassán 1792-ben másodszor kiadott Kisded Szó-Tár a karsztos formákat és barlanggal kapcsolatos, egyéb szavakat is tartalmazza, így pl.:

Barlangos	= rejtekes, setétes
Barlang	= vadon, magános hely, kö-szikla', kö-szikla' ki-vájt oldala
Bőr-egér	= denevér, pupdenevér, tendenevér, szárnyas-egér, tündevény, bőr-madár
Üre, lásd Höle	
Üreg	= Üreg-hely (caverna) Lásd, Hézag
Hézag	= üreg, üregesség, odó, udó, odv, udu, hi, hiu
Lyukatsos	= lyukatos, likatos, likas-bikas, lyuggatott, furdaltt, fürtt

„Szilítze barlangját szemléld-meg próbára” (1808, 1851)

Losonczy István (1709—1780) 1808-ban Pozsonyban és Pesten kiadott „Hármas Kis-Tükör”-e tartalmaz egy versszakot, melyben a híres Szelítzei (szilicei) jégbarlang is szerepel.⁸ Ugyanez a szakasz szerepel szövegmódosulással és más helyesírással a Miskolcon, 1851-ben kiadott *A Szent Historiának rövid Summája* c. kis füzetben.⁹

1808.

*Torna Vármegyének van szoros határa.
Itt Szádvárból mehetsz hamar Tornallyára,
Szelítze barlangját szemléld-meg próbára,
Hol a' víz télen hév; jeges derék nyárra.
Szádvár Kősziklán épültt pusztá Vár.
Tornallyára jó város a' régi Torna Vár alatt.
Szelítze barlangja télen meleg, nyárban igen hideg.*

1851.

*Torna Vármegyének van szoros határa,
Itt Szádvárból mehetsz csak hamar Tornára,
Szilicze barlangját szemléld meg próbára,
Hol a víz télen hév, jeges derék nyárra.
Szadvar, a kősziklán épült pusztá vár.
Torna, kis város a' régi Torna vár alatt.
Szilicze, barlangja télen meleg, nyárban igen jeges.*

MISKOLCZI
KÖZÖNSÉGES
N A P T Á R.

KRISZTUS URUNK SZÜLETÉSE UTÁN

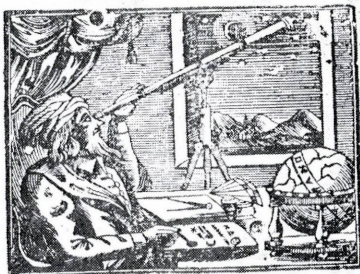
1846-dik

365 Naphól álló

ESZTENDŐRE.

A' KÉT MAGYAR HAZA HASZNÁRA

némelly hasznos és gyönyörködtető Toldalékokkal
és a' Zsidó kalendáriummal együtt.

Ötödik esztendei folytatás.

MISKOLCZON

Szerkeszti és kiadja Tóth Lajos es. kir. szab.
könyvnyomó.

3. kép. Miskolczi Közönséges Naptár 1846-ból

„Miskolczi Kéziról ez uttal is valami” (1846)

A „Miskolczi közönséges naptár” 1846-os évi füzetének (3. kép) 4. fejezete tartalmazza Világosy aláírással, a fenti címen közölt kis írást, amelyben a kor tudományától messze elmaradva, a szerző a Bükk barlangjait a vulkánok bizonyítékaként mutatja be.¹⁰

„Az elmúlt sok számos évekre nézve első helyet érdemelne említeni Miskolcz határhegyeit; t. i. ezek csalhatatlan emlékoszlopai a' föld golyóbisa belsőjének 's külsőjének, minden elemeknek; itt is dühöngött ugyanis egykor ama rettentő kősziklákából tűzkitörés, az általi föld, vizek, 's levegő rázkódtatása. A' Miskolcz szomszéd Bükkhegyek csalhatatlan tűzokádók valának. — Ezt bizonyítják a' még csak kevés emberek által ösmert szikláiin lévő barlangjai, üregei, a' több helyeken rendes kerek száju töltésérjei; több apró folyók kövek közti eltűnései, melyek egykor elődeink a' török 's a tatár előli futás, bujdosás alkalmával menedék helyül szolgálhattak. — De hogy tűzokádó hegyek 's Vulkánok és ezek által keletkezett vizek 's tavak valának régenten, mutatják leginkább az Avas, Tetemvár, Bábonybércz, 's a' t. hegyekben talált kővé vált csigák, békateknők, 's vastag fák; de leginkább a' múlt

1843-ik évben a' Bandzsalgó hegyen nyitott kőbánya, melyben vékonyabb s vastagabb Kőris s tölgyfák egész öl területben, töveik, derekaik s galyjaik szikrázó kövekké válva láthatók."

Bartsch Eduárd: Sáros megye helyirata (1846)

Az 1846-ban Eperjesen kiadott 61 oldalas füzet első, természetrajzi részében a következő földtani leírás és barlangemlítés szerepel:¹¹

„A délnyugati hegyvonal, mely a szénfövenykövel fődött mészkövet bírja kiválólag, és ezért mint mészhegység Szepességnek branyiskója vága a bukfencallnál beszorul, és az egész plavnica, palócsai, tárközi (honnan egy ágat Jakoris, Ádámföldre, Deméte egész Styavnyik felé hajt), kriványi és alsó-szalóki hegységet uralja, aztán vékony részletekben Sirokán, Hrabkón, Szendliczén elsikolva leghatalmasabban a Hernádvölgyben Ó-Ruzsin, Ladna, Kőszeg és Sz. István mellett legtisztábban tűnik ki. Hullámalaku, többnyire ellapított kopár tetői, mélyen bevéselt völgyei, meredek összeropedt függőleges sziklaikkal, csodás völgytorkaikkal, gyakran kalandszerűleg alakult összehasadt tömegei, az egésznek sajátos regényes színezetet kölcsönöznek, mely egész ünepélyességgé fajul, főképp e hegységben lévő barlangok megtekintésénél, melyek közt a Szinnye-Lipoczi Sztalaktit és Ó-Ruzsinai mészkőbarlangok a legnevezetesebbek. Ezen hegyek végre a kénkvíz források műhelyei, melyeket számosan napvilágra keltnék."

Vahot Imre: Magyarföld és népei eredeti képekben (1846)

A *Vahot Imre* (1820—1879) szerkesztésében megjelent albumban a változatos témák között szerepel rövid említés a kárpáti barlangokról, valamint az irodalomban itt fordul elő először a Szeleta-barlang, bár nem biztos, hogy az azonos a régészeti iparáról világhírű Szeleta-barlanggal.²¹

P. 9. „A kárpáti barlangok. Ezekben nagy állatok csontvázai, s különféle alakú, s nagy mineműségű csepkő található. Legnevezetesebb barlangok azok, melyek Demanfaluhoz közel esnek, u. m. a Feketebarlang; bejárása igen veszélyes, s bent is meredek sziklákon lehet csak tovább menni; de beljebb érve, templomi nagyságu üregeket lelünk. A csepkövek itt igen szép színnel és alkotással bírnak, gulák szobrok, obeliskek, és tornyok halmazát képezik. De ennél is meglepőbb itt a két ölnyi magasságu fénylő jégkup, mely egy örökké tartó jégalapon nyugszik; — közel hozzá egy vékonyabb, de hasonló magasságu jégoszlop áll. Mindkét alak egy lyukból kifolyó fagyos vízből ered. Félórányi távolságra esik ettől a drakoi, vagy az ugynevezett benikoi barlang; nevezetes arról, hogy itt víztartók vannak, melyeket a természet cseppkövekből alkota, melyekben igen tiszta s olly jéghideg víz foglaltatik, hogy a kéz egy percznél tovább ki nem állhatja; s ezen kemény víz orvos-ságul is használtatik, mint kőoszlató az emberi testben. Legnevezetesebb része ezen barlangnak az, mely baloldaltól mintegy márvánnyal látszik kirakva lenni. — Hossza 50 öl."

P. 13. „Diósgyőri vashámorok. 1775-ben a kamara legelső vashámort építtetett, mely most a legnagyobb virágzásnak örvend; e vidék meglepő szép; van a hámorban fürdőház, melynek vizét a massából, olvasztó-

kályhákából, és hámorokban tüzesített vassal melegítik; nőknek és gyöngé idegzetű férfiaknak igen hasznos gyógyszer. De többet tesz a vidék regényessége; — csepegőkő-barlangjai gyönyörűek és számosak; köztük legnevezetesebb a Szeleta nevű barlang, s ez legmélyebb is; a többinek nincs neve, s létüket csak a lakosság, és az igen loyális tisztviselő urak tudják, kik tudományos vizsgálatokat is tesznek, de fájdalom, a nagy közönséget annak élvezetétől elvonják hallgatagságuk által; — egyébként naponként több újabbak fedeztetnek fel.”

ifj. KORDOS LÁSZLÓ

Jegyzetek

1. *Korabinsky, Johann Matthias*: Geographich-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn. Pressburg, 1786. Lelt. sz. HOM. 14753.
2. *Bartholomaidés, Ladislaus*: Inclyti superioris Ungariae Comitatus Gömöriensis Notitia historico-geographico Statistica, Leutschoviae — 1806—1808. Lelt. sz. HOM. 2070.
3. *Vályi András*: Magyar Országnak leírása. I. k. Budán, 1796. Lelt. sz. HOM. 8755.; Nagy, Ludovico: Notitia Politico-Geographico-Statisticae Inclyti regni Hungariae partiumque eidem adnexarum. Tomus Primus. Budae 1828. Lelt. szám: HOM. 10141. *Fényes Elek*: Magyarország leírása, I—II. Pesten, 1847. Lelt. sz. HOM. 1464.
4. *Kordos László*: Barlangi kirándulások a XIX. század első felében. Karszt és Barlang, 1971. I. 33—35.; *Kilián Istrán*: Szücs Sámuel naplója, II. HOM. Évk. VII. Miskolc. 267—297.
5. *G(róf). T(eleki). D(omonkos)*: Egynehány hazai utazások' le-írása Tóth és Horváth országoknak rövid esmértetésével egygyütt. Bétsben 1796. Lelt. sz. HOM. 10045.
6. *Dominik Teleki von Szék*: Reisen durch Ungarn und einige angränzende Länder. Pesth 1805. Lelt. sz. HOM. 7322.
7. *Baróti Szabó Dávid*: Kisdéd Szó-Tár. Második ki-adás, meg-bővitve. Kasán 1792. Lelt. sz. HOM. 1758.
8. (Losonczy István): Hármás Kis-Tükör. .. Posonyban és Pesten 1808. 48. Lelt. sz. HOM. 13996.
9. A Szent Historiának rövid Summája. Hozzá adatott Magyar Országnak Földe Vármegyékre osztva. Miskolczon 1851. 54. Lelt. sz. HOM. 53.2586.1. vagy 15169.
10. *Világossy*: Miskolczról ez úttal is valami. Miskolczi közönséges naptár az 1846. esztendőre. Miskolcz, 1846. Lelt. sz. HOM. 2438. vagy 2429.
11. *Bartsch Eduárd*: Sáros megye helyirata. Eperjesen 1846. 1—61. Lelt. szám: HOM. 2414.
12. *Vahot Imre* (szerk.): Magyarföld és népei eredeti képekben. Föld- és népismereti statistikái és történeti folyóirat. Pest. 1846. 1-ső füzet. Lelt. sz. HOM. 5859.

Az Esztramos-hegy barlangjai

A Felső-Bódva medencéjében Bódvarákó és Tornaszentandrás között, önálló kúpként magasodik a táj fölé az *Esztramos-hegy* tömege. A tenger szintje fölé 380 méter magasságra, szigetszerűen kiemelkedő, meredek sziklakkal határolt hegy csúcsát a mészkőbányászat az elmúlt évtizedekben mintegy megskalpolta, valósággal lefejezte. Ez, a tájesztétikai szempontból elönytelen köfejtés, valamint a még korábbi mélyművelésű vas-